

○ مسعود چلبی ○

بررسی تجربی
نظام شخصیت
در ایران

www.ketab.ir

سرشناسه: چلبی، مسعود، ۱۳۳۱ -
عنوان و نام پدیدآور: بررسی تجربی نظام شخصیت در ایران / مسعود چلبی
مشخصات نشر: تهران، نشر نی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: هشت، ۲۸۰ ص.
شابک: 978-964-185-281-0
وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا
موضوع: شخصیت‌سنجی - ایران؛ شخصیت؛ شخصیت - جنبه‌های اجتماعی؛ انسان‌شناسی - ایران؛ خلق و خو
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ب ۴ ج ۸ / BF ۴۶۹۸
رده‌بندی دیویی: ۱۵۵/۲۸۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۶۲۲۱۴

نشرنی

بررسی تجربی نظام شخصیت در ایران

مسعود چلبی

استاد جامعه‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی

نماینده: فرزانه طاهری

چاپ اول، تهران، ۱۳۹۲

تعداد ۱۰۰۰ نسخه

قیمت ۱۲۰۰۰ تومان

لیتوگرافی باختر

چاپ و صحافی سپیدار

ناظر چاپ بهمن سراج

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،
به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی)
بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

شابک ۰ ۲۸۱ ۱۸۵ ۹۶۴ ۹۷۸

www.nashreny.com

فهرست مطالب

۱	پیش‌گفتار چاپ دوم
۳	پیش‌گفتار چاپ اول

بخش اول: مرور اجمالی «منش ایرانی» در اسناد مکتوب

۹	۱. مروری بر بعضی تحقیقات تجربی درباره منش ایرانی
۱۳	رابطه درویشی و لوطی‌گری: صفای باطن
۱۸	شخصیت ملی انعکاسی از نظام‌های ارتباطی
۴۹	۲. تحلیل محتوایی سه مجموعه روایت از شخصیت ایرانی
۴۹	خصایل شخصیتی ایرانیان از نظر مستشرقان غربی، عربی و ایرانی

بخش دوم: بینش و روش پژوهش

۶۵	۳. چارچوب مفهومی
۶۵	مقدمه
۶۵	الگوی مفهومی انسان
۷۰	الگوی مفهومی شخصیت
۸۱	۴. روش پژوهش
۸۱	مقدمه
۸۱	تعاریف مفهومی شخصیت و ابعاد آن
۸۲	تعاریف عملیاتی
۸۲	بعد برون‌گرایی (A)
۸۳	بعد نژندی (G)
۸۴	بعد انسجامی (معاشرت‌پذیری) (I)

۸۵	بُعد شناختی (نمادی) (L)
۸۵	مقیاس‌سازی
۸۸	اعتبار و روایی شاخص‌ها
۹۰	نمونه‌گیری
۹۳	جمع‌آوری داده‌ها

بخش سوم: یافته‌های پژوهش

۹۷	۵. توصیف آماری واحدها و مؤلفه‌های تحقیق
۹۷	مقدمه
۹۷	مختصات پیشنهادی
۹۷	جنسیت
۱۰۱	توزیع فراوانی گویه‌ها برحسب شاخص‌های جزء نظام شخصیت در نمونه کل
۱۰۱	الف. بُعد برون‌گرایی (فعال‌گرایی) (A)
۱۰۵	ب. بُعد نزدیکی (G)
۱۱۱	ج. بُعد انسجامی (I)
۱۲۱	د. بُعد شناختی (L)
۱۲۸	توصیف آماری شاخص‌های جزء برحسب شهر
۱۲۹	شاخص فعال‌گرایی آنی (لذت‌طلبی)
۱۳۰	شاخص میل به انطباق محیط
۱۳۱	شاخص میل به کسب موفقیت
۱۳۲	شاخص میل به کنترل محیط
۱۳۳	شاخص میل به اضطراب درونی (تشویش)
۱۳۵	شاخص میل به اضطراب بیرونی اضطراب
۱۳۵	شاخص میل به یأس (ناامیدی)
۱۳۷	شاخص بی‌اعتمادی شخصی (محدود) انضمامی
۱۳۸	شاخص بی‌اعتمادی غیرشخصی تعمیم‌یافته
۱۴۰	شاخص دلبستگی عاطفی
۱۴۰	شاخص میل به سازگاری اجتماعی
۱۴۲	شاخص میل به وفاداری خاص
۱۴۳	شاخص میل به عام‌گرایی
۱۴۵	شاخص وابستگی عاطفی تعمیم‌یافته
۱۴۶	شاخص خود-تنظیمی
۱۴۷	شاخص تعهد تعمیم‌یافته

۱۴۹	شاخص بردباری
۱۵۰	شاخص تجربه‌گرایی
۱۵۱	شاخص خردورزی
۱۵۳	شاخص پذیرش عدم تعین‌شناختی
۱۵۵	شاخص نمادگرایی
۱۵۶	شاخص آینده‌گرایی
۱۵۷	شاخص برنامه‌ریزی
۱۵۹	۶. تحلیل عاملی ابعاد چهارگانه شخصیت
۱۵۹	مقدمه
۱۵۹	نتایج تحلیل عاملی ابعاد شخصیت
۱۵۹	تحلیل عاملی اجزای تشکیل‌دهنده بُعد برون‌گرایی (A)
۱۶۳	تحلیل عاملی اجزای تشکیل‌دهنده بُعد نزدیکی (G)
۱۶۷	تحلیل عاملی اجزای تشکیل‌دهنده بُعد انسجامی (I)
۱۷۱	تحلیل عاملی اجزای تشکیل‌دهنده بُعد شناختی (L)
۱۷۵	۷. توصیف آماری ابعاد چهارگانه شخصیت
۱۷۵	مقدمه
۱۷۵	بُعد فعال‌گرایی شخصیت (A)
۱۷۷	توزیع فراوانی نسبی بُعد فعال‌گرایی شخصیت برحسب متغیرهای جمعیتی
۱۸۱	توزیع فراوانی نسبی بُعد فعال‌گرایی شخصیت برحسب متغیرهای اقتصادی و اجتماعی
۱۸۳	بُعد نزدیکی شخصیت (G)
۱۸۴	توزیع فراوانی نسبی بُعد نزدیکی شخصیت برحسب متغیرهای جمعیتی
۱۸۷	توزیع فراوانی نسبی بُعد نزدیکی شخصیت برحسب متغیرهای اقتصادی و اجتماعی
۱۸۸	بُعد انسجامی شخصیت (I)
۱۹۰	توزیع فراوانی نسبی بُعد انسجامی شخصیت برحسب متغیرهای جمعیتی
۱۹۲	توزیع فراوانی نسبی بُعد انسجامی شخصیت برحسب متغیرهای اقتصادی و اجتماعی
۱۹۴	بُعد شناختی شخصیت (L)
۱۹۵	توزیع فراوانی نسبی بُعد شناختی شخصیت برحسب متغیرهای جمعیتی
۱۹۷	توزیع فراوانی نسبی بُعد شناختی شخصیت برحسب متغیرهای اقتصادی و اجتماعی
۱۹۹	توزیع فراوانی نسبی چهار بُعد شخصیت برحسب مناطق شهر تهران
۲۰۳	۸. تحلیل خوشه شخصیت
۲۰۳	مقدمه
۲۰۳	تحلیل خوشه برحسب شهر و کل
۲۰۸	انواع اصلی شخصیت در نمونه کل
۲۱۶	انواع اصلی شخصیت در نمونه شهر تهران

۲۱۹		انواع اصلی شخصیت در نمونه شهر تبریز
۲۲۳		انواع اصلی شخصیت در نمونه شهر مشهد
۲۲۶		انواع اصلی شخصیت در نمونه شهر استهبان
۲۲۹		انواع اصلی شخصیت در نمونه شهر کرمان
۲۳۲		مقایسه اجمالی انواع شخصیت در نمونه‌های شهری و کل
۲۳۳		انواع اصلی شخصیت برحسب جنس
۲۳۴		انواع اصلی شخصیت در نمونه مردان
۲۳۶		انواع اصلی شخصیت در نمونه زنان
۲۳۹		مقایسه اجمالی انواع شخصیت برحسب جنس
۲۴۲		انواع عمومی شخصیت
۲۴۵		ضمائم
۲۴۵		پرسشنامه سنجش شخصیت اجتماعی در ایران
۲۴۵		دستورالعمل
۲۵۸		«پاسخنامه سنجش شخصیت اجتماعی»
۲۶۱		فهرست منابع
۲۶۹		نمایه

پیش‌گفتار چاپ دوم

نظم اجتماعی، توسعه، فرهنگ و شخصیت جزء مجموعه مفاهیم محوری در علوم اجتماعی، از جمله جامعه‌شناسی هستند. چنانچه نظم و توسعه را دو وجه یک چیز بدانیم، یعنی با احتیاط توسعه را «ترقی نظم اجتماعی» بدانیم، در این صورت فرهنگ و شخصیت، که با یکدیگر رابطه علی دوجانبه عمودی دارند، می‌توانند بالقوه اثر دوطرفه بر نظم اجتماعی داشته باشند. یعنی فرهنگ و شخصیت می‌توانند به نوبه خود سبب «ترقی نظم اجتماعی» شوند و بالعکس قادرند اسباب زوال نظم اجتماعی در شرایط تغییرات شتابان جهانی و افزایش جمعیت را فراهم کنند.

فرهنگی که مولد باشد، یعنی میزان تولید و تجرید مفاهیم و تعمیم ارزشی و تنظیم حسی در آن بالا باشد و عمدتاً بر منطق متقاعدسازی استوار باشد، چنین فرهنگی محیط مناسبی را برای رشد و تکثیر شخصیت‌های پیشرفته، حداقل تا حدی که اندازه جمعیت این نوع شخصیت دارای «خصلت برائی»^۱ پیش‌برنده در جامعه شود، فراهم می‌کند (علیت از بالا به پایین). مراد از شخصیت پیشرفته شخصیتی هدفمند است با استعداد یادگیری تعمیم‌یافته، بینش وسیع و در همان حال متعهد به جامعه کل و اعضای آن. به علاوه این نوع شخصیت متفکر، عاقبت‌اندیش و اهل برنامه‌ریزی است؛ در روابط اجتماعی منصف، منعطف، اهل تفاهم همدلانه و در عین حال اصولی است. چنین شخصیتی در محیط‌های گوناگون اجتماعی به صورت خردمندانه، فعال است و با عزم استوار با مشکلات ریز و درشت زندگی مقابله می‌کند. واضح است که با تکثیر شخصیت‌های پیشرفته، زمینه رشد فرهنگی (علیت از پایین به بالا) فراهم می‌شود. با رشد فرهنگی در سطح کلان و تکثیر شخصیت‌های پیشرفته در سطح خرد، که هر دو از معرف‌های علی توسعه هستند، در همان حال زمینه ارتقا و ترقی نظم اجتماعی و به سامان بودن جامعه فراهم می‌شود. البته، از حیث زمانی (تکاملی) نباید سهم متقابل عوامل سیاسی و اقتصادی را از نظر دور داشت. به طور مثال با رشد و

1. emergent property

توسعه اقتصادی و بسط تقسیم کار اجتماعی و پیشرفت های فنی، زمینه برای نوعی شایسته سالاری فراهم می شود که این تا حدودی سبب کاهش تدریجی نابرابری های اسمی (مثل نابرابری جنسی و نابرابری قومی) می شود و زمینه عینی مساعد را برای زدودن فرهنگ خاص گرا، کم و بیش، مهیا می سازد.

همین طور، چنانچه نابرابری سیاسی به لحاظ تاریخی، مدت زمان مدیدی استمرار داشته باشد، این خود زمینه عینی تولید فرهنگ استبدادی و به تبع آن شخصیت های مستبد و خودشیفته و مزور را فراهم می کند. که به نوبه موجب کمک به بازتولید نابرابری سیاسی می شود.

در هر حال، چنان که اشاره شد، با افزایش سریع جمعیت و تغییرات سریع اجتماعی، به همراه جهانی شدن، چنانچه همراه با این تغییرات، فرهنگ و شخصیت در جامعه و به همراه آن سیاست و اقتصاد رشد نیابند، نتیجه جبری جز زوال نظم اجتماعی، افزایش کژرفتاری های اجتماعی، قانون شکنی، ناخشودی اجتماعی، سرخوردگی، یأس و اضطراب، انفعال اجتماعی و افت اخلاقی نیست.

در این ارتباط، جوامع معاصر، به ویژه جوامع در حال توسعه، محتاج اتخاذ استراتژی های چندجانبه، چندسطحی، به طور هم زمان، هستند که به کمک ملت و دولت، با عزم جمعی راسخ، موجبات «ترقی نظم اجتماعی» و همکاری فراگیر و عادلانه را در عرض جامعه فراهم کنند.

در خاتمه لازم می دانم، بار دیگر مراتب تشکر خود را نسبت به تمامی اشخاصی ابراز دارم که به نحوی در انجام این تحقیق نقش داشته اند، به ویژه از دانشجویان سابق و همکاران کنونی سرکار خانم دکتر مژگان عظیمی، دکتر مهدی امیرکافی، استاد ارجمند دکتر اکبر فریار، ضمناً از نشرنی و تمام کسانی که در این مؤسسه با مرور مجدد مطالب کتاب و نکته سنجی های ظریف، که مختص نشرنی است، برای چاپ مجدد این کتاب همت گماشتند، صمیمانه قدردانی می کنم.

مسعود چلبی

تیر ۱۳۹۱

پیش‌گفتار چاپ اول

این کتاب حاصل پژوهشی است که از سال ۱۳۷۵ آغاز شد و تا اواخر سال ۱۳۷۸ ادامه یافت. پژوهش مزبور دو هدف عمده را تعقیب کرد:

اول، عملیاتی‌کردن و ساختن مقیاس شخصیت بر مبنای یک نظریه منسجم جامعه‌شناختی؛ دوم، سنجش شخصیت، ارکان و ابعاد تشکیل‌دهنده آن در ایران. البته این مطالعه، متناسب با امکانات و مضایق خود، توانست تا حدودی به این دو هدف نزدیک شود و با ساختن یک مقیاس شخصیت بر مبنای یک نظریه جامعه‌شناختی، به سنجش شخصیت در پنج شهر تهران، تبریز، کرمان، مشهد و استهبان با حجم نمونه کل ۲۰۲۱ نفر، بپردازد. شایان ذکر است که در فرایند تحقیق، ابتدا واکاوی نسبتاً منظم در چهار حیطه مرتبط با موضوع مطالعه انجام گرفت. این حیطه‌ها عبارت‌اند از: نظریه‌های شخصیت، آزمون‌های شخصیت، یافته‌های تجربی پیرامون نظام‌های شخصیت (با تکیه بر ایران) و اظهارنظرهای مکتوب صاحب‌نظران غربی، عربی و ایرانی (سه مجموعه روایت) در مورد «شخصیت ایرانی».

واکاوی نظریه‌ها در سه رشته روان‌شناسی، انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی صورت گرفت. در رشته روان‌شناسی نظریه‌هایی همچون نظریه‌های سرشتی، نظریه‌های روان‌کاوی، نظریه‌های تحلیلی و تحلیلی نو، نظریه‌های بین‌شخصی، نظریه‌های خود، نظریه‌های روابط شیئی بیرونی، نظریه‌های یادگیری اجتماعی، نظریه‌های رفتاری، نظریه‌های پدیدارشناختی، نظریه‌های صفات شخصیت و نظریه‌های رشدشناختی مرور شدند. در انسان‌شناسی نظریه‌های شخصیت به‌عنوان واسطه، نظریه‌های منش ملی و نظریه‌های شخصیت همانند فرهنگ واکاوی شدند. در جامعه‌شناسی نظریه‌های تعامل‌گرایی نمادی، نظریه‌های نقش، نظریه‌های کنش و نظریه‌های رادیکال مورد بررسی قرار گرفتند. حاصل این واکاوی در جلد اول پژوهش گزارش شده است، لکن از ارائه آن در این کتاب صرف‌نظر شد.

قبل از ساختن پرسشنامه شخصیت، آزمون‌ها و پرسشنامه‌های شخصیت که در دسترس بودند،

مورد مذاقه و بازنگری قرار گرفتند، ازجمله: آزمون چندوجهی مینه‌سوتا، آزمون شخصیتی کالیفرنیا، آزمون‌های مبتنی بر رویکرد تحلیل عاملی، مقیاس شخصیتی کومری، مقیاس شخصیت آیزنک، مقیاس پنج‌عاملی جدید شخصیت، پرسشنامه گیتل، پرسشنامه رجحان‌های شخصیتی ادواردز، پرسشنامه پژوهش در شخصیت، آزمون‌های ترکیبی و فرافکن، آزمون‌های مکان کنترل و پرسشنامه وابستگی بین‌شخصیتی. شرح مختصر ویژگی‌های اصلی این آزمون‌ها در جلد اول گزارش تحقیق موجود است.

در زمان باکاوی ادبیات موضوع، مطالعات تجربی انجام‌یافته در مورد ایران (اعم از داخلی و خارجی) بسیار اندک بودند. به‌رحال آن تعداد پژوهش‌های قلیل قابل‌اعتنایی که به‌نحوی در ارتباط با «منش ایرانی» بود، به‌عنوان منابع بالقوه آموزنده، در فصل یک این کتاب گزارش می‌شوند. فصل دو کتاب، خلاصه نتیجه تحلیل محتوای سه مجموعه روایت از «شخصیت ایرانی» را ارائه می‌کند.

نظریه‌ای که این تحقیق بر اساس آن استوار است، همراه با مفروضات اساسی آن، در فصل سه معرفی شده است. ویژگی بارز نظریه مزبور آن است که از مفهوم‌سازی‌های تقلیلی و منزوی حذر می‌کند. در این نظریه مفاهیم محوری انسان، شخصیت و جامعه، هر کدام به‌عنوان مفاهیم چهاربُعدی تلقی می‌شوند. این نظریه برای انسان چهار علقه افضل (استعلایی) قائل است، شامل: علقه مادی، علقه امنیتی، علقه شناختی و علقه ارتباطی. متناظر با چهار علقه مذکور، به‌ترتیب چهار چهره برای انسان تمیز داده می‌شود، یعنی انسان اقتصادی، انسان سیاسی، انسان شناختی و انسان اجتماعی. در این مطالعه، شخصیت به‌عنوان نظام تمایلی هنجاری‌شده، تعریف شده است. همچنین متناظر با چهار چهره انسان، چهار بُعد اصلی، شامل بُعد برون‌گرایی (فعال‌گرایی)، بُعد نژندی، بُعد شناختی (نمادی) و بُعد انسجامی (معاشرت‌پذیری)، برای نظام شخصیت تصور شده است.

تعریف عملیاتی هریک از ابعاد چهارگانه شخصیت با الهام از پارچوب نظری تحقیق صورت گرفت. بعد از معرفی عناصر تشکیل‌دهنده هر بُعد، عناصر خود به‌سوف‌های ریزتری که همان گویه‌های تشکیل‌دهنده پرسشنامه هستند، تقلیل یافتند. عناصر تشکیل‌دهنده هر بُعد و تعاریف عملیاتی آن‌ها در فصل چهار کتاب معرفی می‌شوند. به‌علاوه در فصل اخیر، حالت و نحوه انتخاب شهرها و نمونه‌گیری افراد توضیح داده شده است.

در فصل پنج، ضمن ارائه اطلاعات مربوط به مختصات جمعیتی و پیشینه‌ای نمونه تحقیق، یافته‌های مربوط به عناصر بسیط و شاخص‌های جزء و ترکیبی نظام شخصیت برای نمونه کل تحقیق و زیرمجموعه‌های آن برای هر شهر گزارش می‌شود. گزارش تفصیلی آزمون تک‌بُعدی بودن ابعاد چهارگانه شخصیت، با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی، در فصل شش ارائه می‌گردد.

به دنبال تحلیل عاملی، نیمرخ‌های ابعاد چهارگانه شخصیت در فصل هفت عرضه می‌شوند. در این فصل در ارتباط با هر بُعد شخصیت، ابتدا توزیع فراوانی آن در کل ارائه می‌شود، سپس در دو

مرحله توزیع‌های فراوانی نسبی هر بُعد برحسب دو مجموعه متغیرها، متغیرهای جمعیتی و متغیرهای اجتماعی و اقتصادی، گزارش شده است.

در فصل پایانی، قبل از اجرای تحلیل خوشه، به معضلاتی که برخی از آن‌ها هنوز در این‌گونه تحلیل، به صورت لاینحل باقی مانده‌اند، به اجمال اشاره می‌شود. سپس با اتخاذ روش طبقه‌بندی ساده، واحدهای تحلیل در کل و برحسب شهر و جنس بر اساس چهار بُعد شخصیت (چهار صفت) خوشه‌بندی می‌شوند. تحلیل خوشه نمونه کل ۱۹ خوشه اصلی شخصیتی را از هم تمیز می‌دهد. ضریب همگونی خوشه‌های مزبور عموماً بالای ۰/۸۵ (حد بالای ضریب مزبور یک است) هستند. از مجموع شش اجرایی که برای پنج شهر و نمونه کل صورت گرفت، جمعاً ۲۹ «نوع اصلی» (خوشه اصلی) شخصیت یافت شدند. بعضی از این خوشه‌ها خصلت محلی دارند؛ یعنی منحصر به یک یا چند شهر هستند. در بین این انواع «نوع عمومی» شخصیت وجود دارند که در هر پنج شهر تحت مطالعه و در کل نزد زن و مرد یافت می‌شوند؛ یعنی این هفت نوع از شایع‌ترین انواع اصلی شخصیت در مطالعه مزبور شناخته شده‌اند برخلاف معمول در این کتاب، به دلایلی که در پی می‌آید، از هرگونه نتیجه‌گیری و تعمیم به‌طور جدی خودداری شده است.

اولاً، وجود نظریه‌های رقیب و مفهوم‌سازی‌های مناقشه‌آمیز و گه‌گاه متضاد درخصوص شخصیت، ایجاب می‌کند که از هرگونه نتیجه‌گیری قطعی در این زمینه اجتناب شود.

ثانیاً، نظریه سنجش را نمی‌توان از هیچ نظریه شخصیت موجود استخراج کرد. به عبارتی شاید بتوان ادعا کرد که تمامی مقیاس‌های سنجش شخصیت فاقد صفر حقیقی هستند. برای رفع این نقیصه، لازم است که نظریه‌های عمده رقیب هم‌زمان مطمئن‌نظر قرار گیرند؛ آن‌هم در یک مطالعه با طرح طولی-تطبیقی (تاریخی-تطبیقی بین‌فرهنگی) چنین طرح‌هایی می‌توانند امکان قضاوت در مورد برتری و کهنتری نظریه‌ها را فراهم آورند. واضح است که این نوع طرح‌ها، همچنین می‌توانند امکان مقایسه و شناخت تحولات و دینامیسم موضوع را در گستره وسیع زمانی و مکانی میسر سازند. البته اجرای چنین طرحی کاملاً از وسع پژوهش حاضر خارج بود.

ثالثاً، اگرچه پژوهش اخیر مقتضیات آمار استنتاجی را تا حد بضاعت خود رعایت کرده است، معذک داعیه تعمیم‌پذیری نتایج خود را ندارد؛ بدین جهت از مخاطبین خود می‌خواهد تا در رویارویی با یافته‌های آن جانب احتیاط را پیش گیرند.

تعداد کثیری از اشخاص در انجام و تکمیل این تحقیق سهم داشته‌اند، که اعلام اسامی همه آن‌ها مقدور نیست. تشکر قلبی خود را به یکایک آن‌ها اعلام می‌دارم. خانم مژگان عطیمی هاشمی، کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی، با پشتکار و دقتی که از ویژگی‌های ایشان است، در مراحل مختلف تحقیق مرا یاری کرد. خانم عطیمی در واکاوی ادبیات موضوع و سرپرستی و هماهنگی امر نمونه‌گیری شهر مشهد نقش اساسی برعهده داشت. از همکاری بی‌دریغ ایشان صمیمانه سپاسگزارم. از همکار ارجمندم آقای اکبر فریار، استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز، به‌خاطر پذیرفتن مسئولیت

هماهنگی و نظارت بر امر جمع‌آوری داده‌ها در شهر تبریز، تشکر و قدردانی می‌کنم. همچنین بر خود لازم می‌دانم تا مراتب تشکر خود را نسبت به آقای مهدی امیرکافی، کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی، ابراز دارم که کار سازماندهی و نظارت بر حسن اجرای گردآوری داده‌ها در شهر کرمان را به‌عهده گرفت. از آقای علی سوند رومی، به‌خاطر سهم محوری که در امر نمونه‌گیری شهر استهبان ادا کرد، تشکر می‌کنم. همین‌طور مایلم قدردانی خود را نسبت به زحماتی که آقای کوروش مظفری در جهت جمع‌آوری و بررسی آثار صاحب‌نظران در مورد «شخصیت ایرانی» پذیرا شد، ابراز دارم. همچنین از آقای اکبر رضاپور، کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی، به‌خاطر سهمی که در واکاوی ادبیات موضوع داشت، سپاسگزارم. به‌علاوه وظیفه خود می‌دانم تا از تمامی دانشجویان علوم اجتماعی دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه تبریز، دانشگاه شهید باهنر کرمان و دانشگاه الزهراء، که در کار پرسشگری نقش داشته‌اند، صمیمانه تشکر کنم.

در خاتمه از مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که حمایت مالی این پژوهش را فراهم کرد، تشکر می‌کنم. از مسئولین سابق و کنونی این مرکز، آقایان نعمت‌الله فاضلی و مسعود کورنی و همکارانشان، به‌ویژه سرکار خانم فاطمه برهانی و سرکار خانم راضیه ایروانی غفاری که از هیچ کوششی در جهت حمایت از طرح پژوهشی، تدوین این کتاب و آماده‌سازی آن برای چاپ، دریغ نورزیدند، سپاسگزارم.

مسعود چلبی